

VENEZUELA: Pád socialismu

dnes

Přejte si něco, padá socialismus. Tentokrát pro změnu ve Venezuele. V zemi, kde vláda extrémní levice dopadla stejně, jako podobné vlády všude na světě.

Fascinace Latinoameričanů socialismem má staré a hluboké kořeny. V zemích, kde majetek a moc je tradičně v držení úzkých vrstev latifundistů, vojáků a úředníků, rovnostářské myšlenky nacházejí odezvu. Pád sovětského bloku na tom změnil jen málo. Na argument, že socialismus selhal, přichází neprůstřelný kontraargument: "Ale to bylo jen proto, že východoevropské národy jsou zaostalé a nevzdělané. Ony prostě marxismus špatně pochopily a chybně aplikovali. My podobné chyby neuděláme."

A následuje líčení, jak Carlos Marx a Federico Engels všechno geniálně předpovídali. Někdy se předmětem chvalozpěvů stává i Vladimír Lenin nebo dokonce José Stalin. A opět vysvětlování, proč socialismus může fungovat právě v Latinské Americe.

Jak ovšem ve skutečnosti funguje venezuelská verze socialismu? Principem jakéhokoli typu socialismu – východoevropského, západoevropského, latinskoamerického – je extrémní populismus, tedy snaha zalíbit se voličům. I za cenu dlouhodobě škodlivých, až katastrofálních kroků. Venezuela je ukázkovým příkladem.

Venezuela obdržela přes 1000 miliard dolarů za tržby z ropy od roku 1999, připomíná politický analytik Juan Carlos Hidalgo z Cato Institute. Jelikož těžba a export ropy byly vždy v rukou státního podniku, šlo o příjmy státu. Navzdory tomu Venezuela nemá peníze, neboť kupování voličské přízně bylo velmi drahé. Co dělá stát, který nemá peníze? Pokud je to možné, nechá si je natisknout u centrální banky. Profesor Steve Hanke z univerzity Johna Hopkinse uvádí, že neoficiální míra inflace nyní dosahuje 330 procent ročně. (Oficiální statistiky uvádějí jen 56 procent.)

Vláda se rozhodla krotit inflaci typickým socialistickým receptem, který byl obvyklý již v bývalém sovětském bloku: administrativní regulací cen.

Příklad. V každé normální zemi je spotřební daň jedním z hlavních zdrojů příjmů státního rozpočtu. V zemích bohatých na ropu bývá zvykem, že tato daň je nižší, neboť stát čerpá příjmy z exportu. Ale cena ropy ve Venezuele činí pouhých pět amerických centů za galon, pokud bychom používali oficiální kurs měny. Při použití kursu z černého trhu bychom došli k ceně půl centu za galon, tedy asi tři haléře za litr!

Ceny, které jsou naprosto nepřiměřené nákladům, vždy a všude vedou k ekonomické nerovnováze. Bez ohledu na to, jak dobře nebo špatně chápete Marxe. Výsledkem venezuelské cenové regulace je nedostatek benzínu na trhu. A nejen benzínu. Došlo na řadu dalších základních komodit, včetně pověstného toaletního papíru. Fronty před obchody a prázdné regály, typický znak socialistického hospodaření, jsou známkou nefunkčnosti systému.

Socialistické hospodaření se neomezilo jen na cenovou regulaci a přerozdělování ropných výnosů. Vláda nepříznivě ovlivnila celé hospodářství. Juan Carlos Hidalgo připomíná, že před deseti lety ropa představovala 80 procent venezuelského exportu; nyní 96 procent. Produkce ropy ovšem propadla o 28 procent ve srovnání s rokem 2000. Proč? Přidělování funkcí v největším státním podniku (PDVSA, státní ropný monopol) nikoli na základě profesionality, ale podle stranického klíče.

I toto jsme znali ze socialistických časů (možná nejen z nich), ale Venezuela se od počátku Chávezovy vlády pyšnila tím, že buduje demokratický socialismus. Chávez opakovaně vyhrával volby a po jeho smrti se demokraticky zvoleným prezidentem stal jeho blízký spolupracovník Nicolás Maduro. Venezuela nebyla marxistickou diktaturou jako Kuba.

Nelze ovšem tvrdit, že Chávezův režim byl vskutku plně demokratický a vstřícný vůči opozici. Ta sice nebyla zakázána, ani pronásledována tak tvrdě jako v klasických totalitních režimech, ale přesto pronásledována byla. Pouze prostředky subtilnějšího charakteru.

Během let 2002 a 2004 miliony Venezuelanů podepsaly petici za odvolání prezidenta Huga Cháveze. Petice nebyla přirozeně anonymní a již během její přípravy Chávez hrozil odvetou signatářům. Petice vskutku vedla k předčasným volbám, ve kterých Chávez zvítězil.

Po volbách byl seznam voličů zpracován do podoby databáze se jmény a adresami a s důležitou informací, zda dotyčný podepsal petici proti Chávezovi. Všechny státní úřady obdržely seznam odpůrců režimu. A začaly se mstít. Žádné koncentrační tábory ani házení odpůrců z letadel do moře. Venezuela se možná inspirovala normalizací podle Gustáva

Husáka. Namísto hromadných poprav na stadionech následoval měkký útlak: "Aha, vy jste podepsal. Vidím, že vám nezáleží na budoucnosti vašich dětí. S povýšením se můžete rozloučit. Vlastně je dost překvapující, že vás ještě zaměstnáváme. Ještě se uvidí."

A vidělo se. Ekonomové Chang-Tai Hsieh, Edward Miguel, Daniel Ortega a Francisco Rodriguez si dali práci s analýzou příjmů signatářů petice proti Chávezovi. Před mimořádnými volbami byly zaměstnanost a příjmy Chávezových příznivců i odpůrců vyrovnané. Po volbách je zřejmý pokles příjmů odpůrců režimu, a to zhruba o deset procent. Postiženi byli především pracovníci státního sektoru, který je ovšem ve Venezuele ekonomicky rozhodující. Čistky vážně poškodily venezuelskou ekonomiku, konstatují autoři studie.

Za pádem venezuelské ekonomiky (a možná i režimu) tedy nestojí americké embargo ani zhroucení trhů. Naopak, Venezuela velmi profitovala z růstu tržních cen ropy od roku 1999. Veškeré problémy jsou čistě domácího původu: zejména plýtvání a neudržitelná sociální politika, která má nakonec asociální důsledky. Odpovědnost padá na hlavy venezuelských voličů, zejména těch rudých.

Zbytek světa může vědět, že socialismus nefunguje nikde. Dokonce ani na jihoamerickém kontinentě. Karel Marx ani Carlos Marx není teoretik hodný následování. Bez ohledu na odchylky dané místním folklórem.

LN, 1.3.2014

[Nová ústava.cz](http://novaustava.cz)

Pavel Kohout
